

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Περιπέτειες σέ δύο κόσμους

Τοῦ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἐρωτήματα καί προβληματισμοί

Μπορεῖ ἡ Ψυχολογία νά ἐρμηνεύσει τὰ θρησκευτικά φαινόμενα, τὸ φαινόμενο τῆς πίστεως; Μπορεῖ ἡ Ψυχανάλυση νά ἀναλύσει σέ βάθος τὴν παθολογία πού φανερώναται μερικὲς φορές μὲ συμπτώματα θρησκευτικοῦ χαρακτήρα; Καί ὑπὸ ποῖες προϋποθέσεις εἶναι δυνατὸ νά γίνουν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης ἀποδεκτὲς αὐτοῦ τοῦ τύπου οἱ ἐρμηνεῖες; Ποιὲς εἶναι οἱ σχέσεις Ψυχολογίας, Ψυχανάλυσης, Ψυχιατρικῆς, ἀλλὰ καί ἄλλων ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν ὅπως τῆς Κοινωνιολογίας, τῆς Ἰατρικῆς, μὲ τὴν θρησκεία γενικά, τὴν Ἐκκλησία καί τὴ Θεολογία εἰδικότερα; Εἶναι σχέσεις ἀρμονικῆς, ἀντιθετικῆς, κριτικοῦ διαλόγου καί ἀντιπαλότητος; Ὑπῆρξαν πάντοτε φιλικῆς ἢ ἐχθρικῆς; Διάνυσαν διάφορα στάδια στὴν ἱστορία τους; Ἦταν μονοσήμαντες ἢ πολυσήμαντες; Πῶς ἀπάντησαν οἱ μὲν στὶς δέ; Μ' ἓνα καταφατικὸ «Ναί» ἢ μ' ἓνα ἀρνητικότερο «Ὁχι»;

Ὅπως δὴποτε ἀν θὰ θέλαμε ν' ἀπαντήσουμε σέ τέτοιου εἴδους ἐρωτήματα οἱ ἀπαντήσεις μας δὲν μπορεῖ νά εἶναι τοῦ τύπου ἄσπρο ἢ μαῦρο. Καί ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατὸ νά γραφεῖ κατὰ τρόπο συνοπτικὸ ἢ ἱστορία αὐτῶν τῶν σχέσεων. Τοῦτο μόνον ἐπιθυμῶ νά ἐπισημάνω, ὅτι στὴν ἱστορία αὐτῆ ὑπῆρξαν ἄνθρωποι πού θέλησαν νά δοῦν μὲ ἀνοιχτὸ μυαλὸ τίς προκλήσεις τῶν καιρῶν καί τῶν ἐπιστημῶν γιὰ ἓνα ξεκαθάρισμα περισσότερο ἀπόφρων παρὰ ἀνοιχτῶν λογαριασμῶν.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι στὴ δεκαετία τοῦ πενήντα ὑπῆρξε μίᾳ ἔνταση ἀνάμεσα στὴν πρόοδο τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου καί πῶς ἰδιαίτερα τῆς Ψυχανάλυσης καί στὴν ἀνθρωπολογία πού ὑπέκειτο στὴν ἐπίσημη διδασκαλία τῆς ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἔνταση αὐτῆ ὀφειλόταν σέ ἀγεφύρωτες ἀντιθέσεις ἢ σέ ἐντυπώσεις

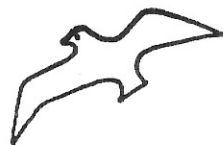
πού καλλιεργοῦσε ἡ μίᾳ καί ἡ ἄλλη πλευρά; Ἦταν δυνατὸ νά ὑπάρξουν προσεγγίσεις ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ κόπος θὰ ἦταν μάταιος; Φάνηκε ὅμως, ὅτι μιὰ τέτοια προσπάθεια διερευνήσεως ἀξίζει πράγματι τὸν κόπο. Ἔτσι, ἐπιστήμονες ποικίλης καταρτίσεως, πού ἀντιμετώπιζαν στὴ δουλειά τους προβλήματα στὰ ὁποῖα ἐμπλέκονταν τόσο ἡ θρησκευτικὴ ὅσο καί ἡ ψυχολογικὴ διάσταση, θέλησαν νά τίς προσεγγίσουν, νά ἀρθρώσουν ἓνα λόγο ἐπιστημονικὸ καί νά διαρθρώσουν μίᾳ σχέση ἀνάμεσά τους.

Πρωτοβουλίες γιὰ ὑπέρβαση τῆς ἐντάσεως

Ὁ προβληματισμὸς αὐτὸς πού διαγραφόταν ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα μεταπολεμικὰ — τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου — ἔτη, ὀδήγησε στὴ δημιουργία διαφόρων κύκλων πού στόχο τους εἶχαν νά προωθήσουν τὴν ἔρευνα καί τὸν στοχασμὸ στὰ κοινὰ πεδία τῆς Ἰατρικῆς, τῆς Ψυχολογίας (καί ἄλλων συναφῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν) καί τῶν ἐπιστημῶν ἐκείνων ἀλλὰ καί τῶν θεσμῶν στῶν ὁποίων τὰ ἐνδιαφέροντα καί τὴ δικαιοδοσία ἐμπίπτουν τὰ θρησκευτικὰ φαινόμενα. Ἀσχολούμενοι τόσο μὲ τὴ θεωρία ὅσο καί μὲ τὴν πράξη, γιατροί, ψυχολόγοι, ψυχαναλυτές, θεολόγοι καί ἱερεῖς συναντῶντο πρὸς συζήτηση ἐπικαίρων προβλημάτων. Τὰ προβλήματα αὐτὰ δὲν ἦταν μόνον τοπικῆς φύσεως, πού ἀπασχολοῦσαν μόνον ἓνα κράτος.

Ἔτσι, ξεπήδησε ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὴ δημιουργία ἐνὸς διεθνοῦς (ρωμαιο)καθολικοῦ συνδέσμου ἱατροψυχολογικῶν μελετῶν (Α.Σ. Ι.Ε.Μ.Ρ.), πού στὰ 1948 πραγματοποίησε τὴν πρώτη ἐτήσια συνάντησή του στὸ Λονδίνο. Ἐτήσιες συναντήσεις ἔγιναν μέχρι τὸ 1953 πού ἔλαβε χώρα ἡ τελευταία στὴ Ρώμη. Ἀπὸ τὸ συνέδριο τῆς Μαδρίτης (1955) καί μετὰ καθιερῶνται τὰ διεθνῆ συνέδρια, τῶν ὁποίων ὁ

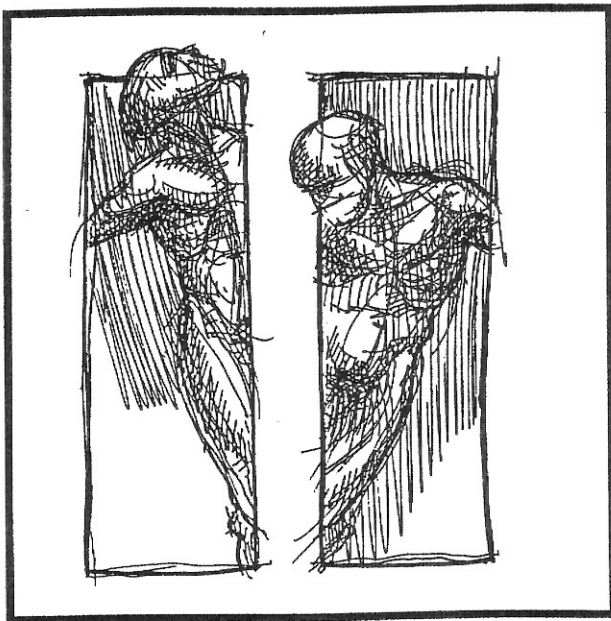
Σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας

ρυθμός κυμαίνεται μεταξύ τριῶν και τεσσάρων ἐτῶν.

Ἀναγκαῖα ἀνοίγματα

Ὁ κύκλος τῶν ἐνδιαφερομένων προσώπων ηὔξανε σὺν τῷ χρόνῳ και δὲν περιοριζόταν μόνο στοὺς ρωμαιοκαθολικούς. Συμμετείχαν και προτεστάντες και ὀρθόδοξοι. Αὐτὸ ὀδήγησε και στὴν ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου τοῦ συνδέσμου, ὁ ὁποῖος ἀποφάσισε στὸ συνέδριο τοῦ Λουξεμβούργου τὸ 1972 νὰ μετονομασθεῖ σὲ **Διεθνῆ Σύνδεσμο Ἰατροψυχολογικῶν και Θρησκευτικῶν Μελετῶν (A.I.E.M.P.R.)**. Τὸ ἀνοίγμα αὐτὸ μάλιστα ἔγινε σὲ μιὰ προσπάθεια ἐμπλουτισμοῦ τοῦ συνδέσμου μετὰ τὴ συμβολὴ και ἄλλου τύπου ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴ σχέση ψυχολογίας και θρησκείας.

Τὸ σῆμα τοῦ συνεδρίου τῆς Ἀμβέρσας (1990). Θέμα: *Εἶναι δυνατὸν νὰ καταστήσουμε παρὸν τὸ ἀράτο;*

Ὁρθόδοξη παρουσία και συμμετοχὴ

Τοῦτο ἔγινε φανερὸ και μετὰ τὴν ἐκπεφρασμένη ἐπιθυμία μετὰ τὸ συνέδριο τῆς Ἀμβέρσας (1990) νὰ παρίσταται ὀρθόδοξος ἐκπρόσωπος στὶς ἐργασίες τοῦ ἐκτελεστικοῦ γραφείου τοῦ συνδέσμου, ἐπιθυμία ποὺ πραγματοποιήθη-

κε μετὰ τὴν εὐλογία και τὴν οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἔτσι κατέστη δυνατὴ ἡ παρουσία και ἡ συμμετοχὴ τοῦ συντάκτου τοῦ παρόντος στὶς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίες τοῦ 12ου Συνεδρίου ποὺ θὰ γίνῃ στὸ Bossey τῆς Ἑλβετίας μετὰξὺ 21 και 25 Ἰουλίου 1993.

Ὁ Σύνδεσμος προσδοκᾷ πολλὰ μετὰ τὸ ἀνοίγμα τοῦ στόν πλοῦτο τῆς Ὁρθοδόξου Παραδόσεως και τὴ ζωντανὴ ἐπαφὴ του μετὰ τὴν Ὁρθόδοξην Ἐκκλησίαν και Θεολογίαν. Τοῦτο εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ και μετὰ τὴν ἀνάπτυξη στὴν Ἑλλάδα μιᾶς ὀμάδας ἐργασίας ἀνάλογης μετὰ ἐκεῖνες ποὺ ὑφίστανται ἤδη — δεκαπέντε — σὲ «λατινογενεῖς» κυρίως χώρες τῆς Εὐρώπης και τῆς Ἀμερικῆς (Ἀργεντινὴ, Βέλγιο, Γαλλία, Ἑλβετία, Η.Π.Α., Ἰταλία, Ἰρλανδία, Ἰσπανία, Καναδάς, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Μ. Βρετανία, Ὀλλανδία, Οὐρουγουάη, Περού, Χιλή). Ἡ δημιουργία μιᾶς **ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου ὀμάδος ἐργασίας** μετὰ προϋποθέσεις τῆς ἰδικῆς μας Ὁρθοδόξου Παραδόσεως θὰ ἐμβαθύνῃ στὶς σχέσεις μετὰξὺ ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου και Θεολογίας, ποὺ ἄλλωστε συνιστᾷ και τὸν κύριο στόχο τοῦ Συνδέσμου.

Ἡ συγκρότηση μιᾶς τέτοιας ὀμάδος μπορεῖ νὰ συμβάλῃ σὲ μιὰ πληρέστερη πληροφόρηση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὡς πρὸς τὶς σύγχρονες ἐξελίξεις τῶν σχέσεων μετὰξὺ ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου, Θεολογίας και Ἐκκλησίας — γιὰ τὶς ὁποῖες γίνεταί τὸς λόγος — μετὰ ἰδιαίτερη μάλιστα ἀναφορὰ στὸ πρακτικὸ μέρος τῆς ποιμαντικῆς θεολογικῆς κατάρτισεως τῶν στελεχῶν τῆς Ἐκκλησίας. Μία τέτοια «ὀμάδα ἐργασίας» μπορεῖ νὰ στηρίζῃ και τὸν διεπιστημονικὸν διάλογο ὅπως τὸν ἐννοεῖ τὸ Καταστατικὸ τοῦ Συνδέσμου ἐμπλουτισμένο και ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξο θεολογικὸν λόγο, ἀλλὰ και ἐπὶ μέρους θέματα ἄμεσων ποιμαντικῶν ἐφαρμογῶν ποὺ θὰ τῆς θέσει πρὸς διερεύνηση ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας μας. Τὸ τελευταῖο βέβαια προϋποθέτει μιὰ σὲ βάθος συζήτηση γιὰ τὸν προσδιορισμὸν συγκεκριμένων θεμάτων.

(Συνεχίζεται)

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Περιπέτειες σέ δύο κόσμους

Τοῦ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀναπλ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Τριάντα χρόνια συνεδρίων

Πιστεύω ὅτι ἡ παράθεση πιό κάτω τῶν θεμάτων τῶν διεθνῶν συνεδρίων τοῦ Συνδέσμου κατὰ τήν τελευταία τριακονταετία εἶναι ἐνδεικτική τῶν προβλημάτων πού ἀπασχόλησαν τίς κοινωνίες μας ἀλλά καί τὰ μέλη τοῦ Συνδέσμου, πού θέλησαν ἔτσι νά διερευνήσουν τίς ψυχολογικές καί θρησκευτικές διαστάσεις αὐτῶν τῶν προβλημάτων καί ν' ἀπαντήσουν στοὺς ἐγειρόμενους προβληματισμούς.

Μαδρίτη (1955): *Θρησκευτική συμπεριφορά καί ψυχική υγεία.*

Μιλάνο (1960): *Σφάλμα καί ἐνοχή.*

Τουλούζη (1963): *Γάμος καί ἀγαμία.*

Λουβαίν (1966): *Ἡ ποιμαντική σχέση.*

Πάδοβα (1969): *Τύποι ψυχολογικῆς βοηθείας στήν ἱερατική καί μοναχική μόρφωση.*

Λουξεμβούργο (1972): *Ἡ πίστη ἐξεταζόμενη ἀπό τίς ἐπιστήμες τοῦ ἀνθρώπου.*

Τσιντσινάτι (1975): *Ἡ βία: ἄτομα, θεσμοί, ὀργανώσεις καί διαδικασίες.*

Ρώμη (1978): *Ἡ ἐπανεμφάνιση τοῦ παραλόγου στίς κοινωνίες τῆς σήμερον.*

Βρυξέλλες (1981): *Ἡ σχέση μας μέ τὸ θεσμὸ τῆς Ἐκκλησίας: οὔτε μαζί, οὔτε καί χωριστά.*

Βαρκελώνη (1986): *Οἱ ἐπιστήμες τοῦ ἀνθρώπου ἐπανεξετάζουν τήν πίστη μας.*

Ἀμβέρσα (1990): *Εἶναι δυνατόν νά καταστήσουμε παρόν τὸ ἀόρατο;*

Τὸ φετινὸ συνέδριο στὸ Μπασσέ

Τὸν τίτλο τοῦ συνεδρίου τοῦ προσεχοῦς Ἰουλίου «Être autre?» ἀποδώσαμε κατὰ παράφραση στὰ ἑλληνικά μέ *Τὸ δικαίωμα νά εἶσαι διαφορετικός.* Ἐπιστήμονες ἀπὸ εἴκοσι περίπου χώρες, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδιαφέροντα ἐστιάζονται στοὺς στόχους τοῦ Συνδέσμου, θά συμβάλουν ἀπὸ κοινοῦ στή μελέτη μιᾶς ἢ περισσότερων

πτυχῶν τῆς θεματικῆς τοῦ συνεδρίου, τὸ ὁποῖο θά ἀσχοληθεῖ κυρίως μέ τὸν φανατισμὸ (fanatisme), φαινόμενο πού μαστίζει τίς σύγχρονες κοινωνίες.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ φανατισμὸ ὑπάρχουν καί ἄλλα φαινόμενα τὰ ὁποῖα θά μελετηθοῦν ὡς πρὸς τὴ δυναμικὴ ἀμοιβαία σχέση τους, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ τάση ἐπικρατήσεως καί ἐ-

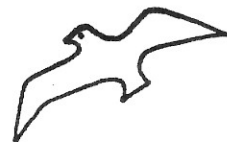
«Τὸ ἀόρατον ὡς ὄρων ἐκαρτέρει».

Antoon Van Dijck, Δύο σπουδές γιὰ ἓνα πρόσωπο. Μουσεῖο Rockoxhuis, Ἀμβέρσα.

φαρμογῆς ἀρχῶν ὡς ἔχουν στὸ ἀκέραιο, χωρὶς καμιά δυνατότητα προσαρμογῆς τους ἐν τόπῳ καί χρόνῳ (intégrisme). Ἀσφαλῶς μιὰ τέτοια τάση δὲν ἀναιρεῖ τὴν ὑπαρξὴ διαφορῶν, τὴν ἐτερότητα (altérité) οὔτε τὸν ναρκισσισμὸ (narcissisme). Πῶς ὅμως τὰ πιό πάνω φαινόμενα συνδέονται τὸ ἓνα μέ τὸ ἄλλο; Οἱ τέσσερις αὐτοὶ ὅροι ἔχουν μόνο ἀρνητικές ὀψεις; Στὴν πρόθεση τῶν διοργανωτῶν τοῦ συνεδρίου παραμένει νά ἐπισημανθοῦν τυχόν θετικές τους ὀψεις καί ἡ προσέγγιση νά μὴν ἐξαντληθεῖ στήν ἠθική διάσταση τῶν φαινομένων καί μόνο.

Τὸ τελικὸ ἐρώτημα μπορεῖ νά διατυπωθεῖ κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: κατὰ πόσον ἢ ἑτερό-

Σε δρόμους ποιμαντικής διακονίας

τητα προκαλεί τη φανατική αντίδραση του άλλου, τη ναρκισσιστική αποδοχή και επιβεβαίωση του έαυτού μας ή την άρνηση κάθε αλλαγής και προόδου και την πεισματική έμμονή σε σχήματα του παρελθόντος; Η ελληνική ομάδα θα αντιμετώπισει το θέμα όπως αυτό τίθεται σήμερα στην ελληνική κοινωνία και υπό το πρίσμα της έλληνορθόδοξου παραδόσεως.

Παράλληλες πρωτοβουλίες

Ο Διεθνής αυτός Σύνδεσμος Ίατροψυχολογικών και Θρησκευτικών μελετών δεν είναι βεβαίως το μόνο πλαίσιο συναντήσεων και συζητήσεως για τις σχέσεις τής Ψυχολογίας και γενικά των ανθρωπολογικών επιστημών με τη Θεολογία και την Έκκλησία. Έταιρείες θρησκευτοψυχολογικού χαρακτήρα, τομείς των Θεολογικών Σχολών με το ανάλογο επιστημονικό γνωστικό αντικείμενο, μεμονωμένοι επιστήμονες ακόμη έρευνούν προς την κατεύθυνση αυτή και συνεργάζονται προς επίλυση και διασαφήνιση των προβλημάτων και των ερωτημάτων που ακούπτονται.

Μπορούμε να ισχυριστούμε, ότι σήμερα υπάρχει ένα καλά οργανωμένο δίκτυο πληροφοριών, στο οποίο μπορεί κανείς να ανατρέχει όποιες φορές θα χρειαστεί κάποια ενημέρωση πάνω σ' αυτά τα θέματα. Μπορεί ακόμη να προσκαλεί, έφ' όσον υπάρχουν οι αναγκαίοι πόροι, ειδικούς επιστήμονες για ν' αναπτύξουν σε στενότερο ή ευρύτερο κύκλο ενδιαφερομένων, θέματα που προβληματίζουν και επιδέχονται την μία ή την άλλη έρμηνεία. Ως παράδειγμα αναφέρω την πρόσκληση εκ μέρους τής Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών του όμοτίμου Καθηγητού τής Ψυχολογίας τής θρησκείας στο Πανεπιστήμιο τής Λουβαίν (Βέλγιο) κ. Antoine Vergote, ό οποίος ανέπτυξε στο Κεντρικό Αμφιθέατρο τής Σχολής, στις 29 Απριλίου 1993, το πολύ ενδιαφέρον θέμα «Η ψυχολογία τής άπιστίας».

Η ιδιοτυπία του

Αν ό Διεθνής Σύνδεσμος δεν είναι, όπως αναφέραμε, το μοναδικό πλαίσιο συναντήσεων και διαλόγου, χαρακτηρίζεται έν τούτοις από

την ακόλουθη πρωτότυπη πρωτοβουλία: να μπορεί να συντονίζει την έρευνα επίκαιρων θρησκευτοψυχολογικών θεμάτων σε εύρεια διεθνώς κλίμακα.

Η διερεύνηση αυτή να μην ανατίθεται σε μεμονωμένους έρευνητές αλλά να γίνεται από συγκεκριμένες έθνικές ομάδες, οι όποιες έρευνούν πτυχές που είναι επίκαιρες και παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τη χώρα εκείνη.

Η καθ' ομάδας εργασία δεν ενεργοποιεί μόνο θεωρητικές αναζητήσεις αλλά και ευαισθητοποιεί τα μέλη της στην όλη ψυχοδυναμική του υπό διερεύνηση θέματος. Ο έρευνητής μετέχει στο πρόβλημα και προβληματίζεται, παρατηρεί μετέχων και μετέχει παρατηρών. Πρόκειται για μια βιωματική έμπειρική διερεύνηση που συνδυάζει θεωρία και πράξη και αποβλέπει στη θεωρία και στην πράξη. Μ' αυτόν τον τρόπο οι σχέσεις Ψυχολογίας και Θρησκείας, Έκκλησίας και Θεολογίας δεν ρυθμίζονται «προκατασκευασμένα» αλλά δυναμικά μέσα από μια πράξη που δεν φοβάται τη θεωρία και από μια θεωρία που έμπιστεύεται την πράξη.

Ας έλπίσουμε και ας εύχηθούμε ότι σύντομα θα είναι δυνατόν να λειτουργήσει συστηματικά πλέον και σε μόνιμη βάση στην Ελλάδα μια τέτοια έρευνητική ομάδα εργασίας σε συνεργασία με την Ί. Σύνοδο. Παρακαλούνται όσοι έχουν τα ανάλογα ενδιαφέροντα να επικοινωνήσουν μαζί μας ώστε μετά το συνέδριο του Ίουλίου και τις θερινές διακοπές να τροchioδρομηθεί ό τρόπος υλοποίησεως αυτού του σχεδίου.

ΝΕΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

* Καθηγ. Εύαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Η ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ (έξ άφορμής τής 70ής έπετείου από την τραγωδία του 1922). Σχήμα 14X21, σελίδες 32.

* Καθηγ. Ανδρέα Θεοδώρου, ΤΑ ΔΟΓΜΑΤΙΚΑ ΘΕΟΤΟΚΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΛΗΤΙΚΗΣ. Κείμενον ύμνων, άπόδοση στη νεοελληνική, εύρως σχολιασμός. Σχήμα 14X21, σελίδες 56.

* Καθηγ. Ιωάννου Μ. Φουντούλη. ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑΣ ΑΠΟΡΙΑΣ. Τόμος Γ' (301-400), έκδοση Β'. Σχήμα 14X21, σελίδες 312.